

IN KURDISH NATIONALISM SYMBOLS AND MYTH: A CRITICAL APPROACH

Dr. Rifat Aydın

Abstract

Nationalism, representing the ideological core of the nation-states that emerged as the institutional structuring of the modern era; It played an important role in the development of the meaning of the nations in the historical process. This constructive role is seen in many parts of the world today. Nationalism that massifies a similar ideological excitement in geographies whose socio-economic levels, cultural capitals or identity definitions are quite different; It maintains a secular religious function through the symbols and myths produced in the formation of the power and legitimacy of states or ethnic groups. In other words, nationalism rests on the power of symbols and myths while building an ethnic group as a nation. In this context, the study examined the role of symbols and myths within the framework of the power of nationalism in building nations. Kurdish nationalism was the subject of this study. In this regard, the relationship between Kurdish nationalism and symbols and myths was examined in a historical context. In addition, the ideological methods used by Kurdish nationalism in forming the symbols and myths of the Kurdish intellectual in its development are also discussed. In this context, Diyarbakır Prison as a nationalist symbolization and Öcalan, the leader of the terrorist organization PKK, have been analyzed in the context of the relationship between nationalism and symbol production. On the other hand, the story of Demirci Kawa and Nevruz celebrations are also evaluated in the axis of Kurdish nationalism as a mythical nationalist discourse. In addition, while making these analyzes, the points where discourse and reality blur with a critical perspective are also revealed.

Keywords: *Kurdish Nationalism, Symbol, Myth.*

KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİNDE SEMBOLLER VE MİTLER: ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Dr. Rifat Aydın*

Öz

Modern dönemin kurumsal yapılanması olarak ortaya çıkan ve ulus devletlerin ideolojik nüvesini temsil eden milliyetçilik; tarihsel süreçte milletlerin kendi kimliklerine yönelik anlam inşa etmesinde önemli rol üstlenmiştir. Bu inşa edici rol, günümüzde de dünyanın pek çok coğrafyasında görülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyleri, kültürel sermayeleri veya kimlik tanımlamaları oldukça farklı olan coğrafyalarda, benzer bir ideolojik heyecanı kiteselleştiren milliyetçilik; devletlerin veya etnik grupların iktidar ve meşruiyet alanlarının oluşumunda seküler bir din işlevini, üretilmiş sembol ve mitler üzerinden sürdürmektedir. Diğer bir ifadeyle milliyetçilik etnik bir grubu millet olarak inşa ederken, sembollerin ve mitlerin gücüne yaslanmaktadır. Bu kapsamda yapılan bu çalışma sembollerin ve mitlerin rolünü milliyetçiliğin millet inşa etmedeki gücü çerçevesinde incelemiştir. Bu incelemenin öznesini ise Kürt milliyetçiliği oluşturmuştur. Bu açıdan çalışmada Kürt milliyetçiliği ile semboller ve mitler arasındaki ilişki tarihsel bir bağlamda incelenmiştir. Ayrıca Kürt milliyetçiliğinin gelişimde Kürt intelijansiyasının sembolleri ve mitleri oluşturmada ve manipüle etmede kullandığı ideolojik yöntemler de ele alınmıştır. Bu kapsamda milliyetçi bir sembolleştirme olarak Diyarbakır Cezaevi ve terör örgütü PKK'nın lideri Öcalan, milliyetçilik-sembol üretme ilişkisi bağlamında analiz edilmiştir. Diğer taraftan Demirci Kawa hikâyesi ve Nevruz kutlamaları da birer mitleştirilmiş milliyetçi söylem olarak Kürt milliyetçiliği ekseninde değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çözümlenmeler yapılırken eleştirel bir perspektifle söylem ile gerçekliğin bulanıklaştığı noktalar da açığa çıkartılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kürt Milliyetçiliği, Semboller, Mitler.

* Dr., TBMM, rifataydin7@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-3168-6749>.

Bu makaleye atf için: Aydın, Rifat. (2021). Kürt Milliyetçiliğinde Semboller ve Mitler: Eleştirel Bir Yaklaşım, SDE Akademi Dergisi, 1(3), 36-66

Giriş

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi'nin etkisi altında tüm dünyaya yayılan ve uluslar çağının kapısını aralayan milliyetçilik ideolojisi her toplumsal yapıda farklı bir şekilde karşılık bulmuştur. Dünyanın bazı bölgelerinde daha erken etkisini gösteren milliyetçilik ideolojisi, gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle üçüncü dünyada geç bir zamanda ortaya çıkar. Milliyetçilik bu kapsamda bazı bölgelerde müzakereyle çözüme evrilirken, diğer bazı bölgelerde çok pahalıya mal olan düşünce ve eylem pratikleri ile sonuçlanmıştır. Ulus devletin batıda kurumsallaşmasına öncülük eden milliyetçiliğin etkinlik boyutunun genişlemesi ise 20. yüzyılın başında Wilson Prensipleriyle uluslararası alanda kendini gösteren self determinasyon hakkı ile olmuştur. Bu ilke milliyetçilik akımlarını bilinçli olarak kamçulamış ve İmparatorluk çağının kapanmasının nedenlerinden birisi olmuştur. Çünkü küçülen ve ayrılan yapıları sömürmek daha kolaydır. Bu nedenle ulus devlet yapısına zemin hazırlayan milliyetçilik, bugün için birçok devlet için yıkıcı bir ideolojik biçime dönüşmüş, Katalonya'dan Orta Doğu'ya uzanan bir düzlemde pek çok farklı toplumsal yapıyı tehdit eder bir hüviyet kazanmıştır.

Milliyetçilik kendisini tarihsel bir bağlamda işlerlik kazandırılan semboller ve mitler üzerinden inşa eder ve her milletin tarihte dayandığı bir ilk doğuş hikâyesi, millet olmaya dair güçlü bir fikir birliğine ilham olan semboller demeti mevcuttur. Bu noktada geçmişten gücünü alarak geleceğe uzanan bir söylem birliğini kurmak için milliyetçilik bu iki önemli araçsal olguyla ontolojik bir ilişkiye girmiştir. Çünkü semboller ve mitler milliyetçiliğin bir fikir olarak toplumda karşılık kazanmasının önemli unsurlarıdır. Milletler semboller ve mitler üzerinden kendilerini inşa ederler. Bu inşa sürecinde öncelikle gerek duyulan ise bir halkı isimlendirmektir. Bu isimlendirme ile birey neden bu ismi hak ettiğini ve neden ötekiyle arasında bir "biz" in durduğunu içselleştirir. Bu içselleştirme sürecini yönlendiren de milliyetçi intelijansiyadır. Bireyin anlam dünyasına sızan semboller ile ölüme anlam katacak bir ülküyü vaat edilmiş mitler dolayısıyla oluşturan milliyetçi intelijansiya, anlamı sembollerin ve mitlerin konforlu alanında işleyerek bir söylem olarak topluma nakleder. Tüm milliyetçilik süreçlerinde gözlemlenen bu sembol üretimi ve mitlerin kullanımı ile dilin

ve kültürün fetişleşmesi durumu dış kaynaklı olarak oluşturulmaya çalışılan Kürt milliyetçiliğinde de görülmektedir. Bu kapsamda çalışma temel olarak sembol ve mitlerin millet olma sürecinde oynadığı rolü geç dönem milliyetçi akımlardan Kürt milliyetçiliği bağlamında incelemiştir.

Milliyetçilik ile semboller ve mitler arasındaki ilişki, millet duygusunun vücut bulmasında önem arz etmektedir. Oluşmuş/oluşturulmuş semboller ve mitler üzerinden bir milletin inşa edilmesi bu kapsamda önemli bir kültürel çalışmayı zorunlu kılar. Bu yüzden çalışma, tarihsel süreçte Kürt isyanlarının yanı sıra, Kürt intelijansiyasının edebi çalışmaları üzerinde de durmuş ve aşama aşama inşa edilen Kürt milliyetçiliğinin tarihsel gelişimini Osmanlı'dan günümüze tarihsel bir süreklilikte sunmuştur. Bu kapsamda çalışmanın ana eksenini Kürt milliyetçiliğinde sembollerin ve mitlerin rolü ve önemi üzerine olmuştur. Çalışmada Kürt milliyetçiliğinde özellikle terör örgütü PKK (Kürdistan İşçi Partisi) tarafından istismar edilen ve/veya icat edilen Diyarbakır Cezaevi ve Abdullah Öcalan (Apo)'ın sembolleştirilmesi incelenmiştir. Böylece kendi bağlamından çıkartılarak Diyarbakır Cezaevi ve Apo'nun nasıl birer milliyetçi sembol haline dönüştürüldüğü açıklanmıştır. Diğer taraftan tarihsel olarak Kürt milliyetçiliği için önemli kabul edilen Demirci Kawa Efsanesi ve Nevruz kutlamasının mitleştirilmesi ve Kürt milliyetçi söyleminde ve ideolojisinde bu mitleşmenin oynadığı rol araştırılmıştır. Bu açıdan çalışmanın amacı, milliyetçiliğin hem tarihsel bir etni ve hem de bu etnin üzerine inşa edilen sembol ve mitlerin verili etnik yapı üzerindeki dönüştürücü etkisini Kürt milliyetçiliği bağlamında ortaya koymaktır.

A. Milliyetçilik, Semboller ve Mitler

Geleneksel yapıların çözüldüğü ulus devlet çağında milliyetçilik, ulusal topluluk duygusu etrafında birey ile devlet arasında köprü işlevi gören ve kendi kökenini oluşturan bir süreç olarak görülmelidir. Diğer bir ifadeyle milliyetçilik modern döneme ait bir kavram olmakla birlikte Smith'in ifadesiyle etnik bir yapıda rüşeym halde her daim mevcut olmuştur (Öğün, 2000:83), ama bu mevcudiyet anlamını modern döneminin kültürel ve teknolojik alt yapısında dışa vurma fırsatı elde etmiştir. Bu çerçevede tarih-

sel olarak var olan tözün milliyetçi intelijansiya tarafından etnik ve kültürel bir geçmişe referansla yeniden inşa edilmesi, bu tözün sembolleşerek kitleleşmesinde ilk aşamadır. Diğer taraftan geçmişten toplanan verilerin başarılı bir şekilde bugün ve gelecek için üretimi ulus devletin kurulmasında da temel bir noktadır (Leca,1998:14).

Milletlerin modern ulus devlet yapılanmasının bir ürünü olarak ele alan Gellner, milliyetçiliği milletlerin bir sonucu olarak değerlendirmez. Tam tersine milletleri oluşturan milliyetçiliktir. Milliyetçilik ölü dilleri yeni bir söylem içinde canlandırır, geleneksel olanı milli bir duygu içinde kurar ve eskiye ait olanı geleceğin hayalinde imgesel değerlerle yükler. Böylece millet, yeni bir ulus devlet ideali için icat edilir. Milliyetçiliğin kullandığı kültürel parçalar bu çerçevede gelişigüzel kullanılmış tarihsel alıntılar ile yaratılmış icatlardır (Gellner, 2013:138). Temelde Gellner milletlerin doğal olduklarına dair kanaatin yanlışlığı üzerinde durur ve milletlere dayalı politik-kültürel durumu evrensel bir zorunluluğun sonucu olarak görmenin hatalı bir yaklaşıma denk düştüğünü savunur. Gellner'e göre milli kimlik doğrudan kazanılan bir kimlik değildir, modernleşmenin kurumları bireyi kültürel bir anlam birliğinde millet olarak konumlandırır. Bu kapsamda milletler bireyin dayanışma ruhuna talepte bulunurken, sadakat ve inançlarını da ideolojik bir kodlamaya tabii tutar (Gellner, 2013:77). Bu yüzden millet aslında bireylerin toplamıdır. Her bir bireyin ortak bir birlik idealine davet edilmesi ve bu davetin doğallaştırılması, icat edilen kültürel bir tarihsel söylemin emrindedir. Kitle iletişimdeki artış bu noktada milletleşme süreçlerine önemli katkı sunmuştur. Çünkü kitle iletişimi her eve aynı ses ve görüntüyle mesajını teatral bir ruhla taşıyarak, milli ortaklık duygusunu sürekli test etme imkânını sağlamıştır. Gellner'e göre gelen olarak millet kültürel bir teknolojinin yaratılmış ürünüdür ve bu bağlamda milleti yaratan kültürel aygıtlardır (<https://cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/603/509>).

Matbaanın icadını ve okuryazarların artışını milli bilincin oluşumunda dönüm noktası olarak değerlendiren Anderson'a göre ise, milliyetçilik yazının bireyler arası etkileşimde hâkim konuma geldiği, gazetenin gündelik hayata dâhil olduğu bir kültürel ortamda ortaya çıkmıştır. Yazının ve sözün gücünü güçlü bir retorikle birleştiren ideologların geniş kitleler-

le buluşması bu açıdan milli olanın hayal edilmesinde ve bireyin anlam dünyasında karşılık bulmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Milli olanın hayal edilmesi, yazılı kaynakların toplumsal alanda yaygınlık kazanması ile sıradan insanı politik düşünen bir yurttaşla dönüştürmüş ve kolektif bilinci inşa etmede aktif rol oynamıştır. Ortak bir düşünme biçimini, anlam dünyasını ve zihniyet yapısını kuran yazılı kaynakların bireye hayal ettirdiği birlik duygusunun cemaat haline dönüşmesi milliyetçi düşünce ile mümkün hale gelmiştir. Böylece ulus olma düşüncesi hayal edilebilir olmuştur (Anderson, 2014:54,56). Anderson'a göre millet hayal edilmiş *siyasi* bir cemiyettir ve bu cemiyette üyelerin birbirini doğrudan tanımalarına gerek yoktur; hissetmek yeterlidir. Birbirlerini duymasalar da bu cemiyetin üyeleri bir olduklarını, aynı amaca hedeflendiklerini ve aynı kaderi taşıdıklarına yönelik bir inancı hayal ederler. Bu kapsamda birlikte yaşamanın güçlü hayali, "ben" in oluşmasında bayraktarlık yapmıştır (Anderson, 2014:6). Ancak hayal edilen, yaratılan ve inşa edilen bir millet, sadece yazılı vasıtalarla ortak hayale güdülenemez. Bu yüzden de milliyetçilik efsaneler ve mitlerle birlikte kültürel bir var oluşa anlam kazandırır (Anderson, 2014:41).

Etno-sembolcü yaklaşımın önde gelen temsilcisi Smith'e göre modern dönemde ulus devletlerin yükselişi ile birlikte hâkim bir ideolojik referans noktasına dönüşen milliyetçiliği, her milletin geçmişinde kolektif bir hafıza olarak var olan (belli belirsiz) tarihi ve kültürel bağlulukları yok sayarak anlamak mümkün değildir. Çünkü millet olgusu tarihi bir semboller ve efsaneler demetine referans verir. Ortak tarihin kültürel iyi ve kötülükleri üzerinde gündelik pratiklerini deneyimleyen bireylerin belirli bir süre yaşam alanı olarak tasavvur ettikleri toprak parçası bu açıdan milletlerin hafızasını mekânsal ve zamansal bir süreklilikte canlı tutmuştur. Bu kapsamda Smith, milliyetçiliği tanımlarken bir düalizme başvurur; "toprağa bağlı milliyetçilik" ve "etnik milliyetçilik". Toprağa bağlı milliyetçilik, sömürge devletlerinin bağımsızlık mücadelesini temsil ederken, etnik milliyetçilik hâkim siyasi yapının içerisinde yer alan farklı kültürel unsurların bağımsızlık çabasına karşılık gelir (Smith, 1994:81). Milliyetçiliği modern dönemin siyasal ve kültürel bir ürünü olarak ele alan Gellner ve Anderson gibi Smith de modern dönemin kültür üretici ve merkezi otoriteye yaslanan devlet yapılanmasının tarih yaratma ve kültürel bir geçmişi hayal ettirme çerçevesi-

sindeki görüşlerini paylaşır. Hatta ilkçi yaklaşımın günümüzde bir millet bilincinin var olmasında bu kurumsal kapasitenin varlığının katkısını yadsımayacağı da açıktır. Çünkü geçmişte bir yerlerde var olan bir dilin, olayın ya da kişinin üstündeki toprağın bir arkeolog misali kaldırılması incelikli bir çabayı gerektirir. Bu kapsamda milliyetçilik var olanın yeniden yorumlanması, hatırlatılması veyahut icat edilmesi çerçevesinde ürettiği/üretebildiği sembollerin ve mitlerin başarısına ve gücüne ihtiyaç duymaktadır. Milliyetçilik içinde semboller ve mitler bu kapsamda bireysel ve kolektif hayata anlam katan bireyleri ortak bir ideal etrafında birleştiren olgusal yapılar olarak işlev görür. Halbwachs insanların geçmişi mitolojik bir anlatımla nesiller arasında aktarıldığını düşünür. Halbwachs'a göre anmalar, festivaller, hikâyeler ve yazılı eserler mitleri kolektif bir hafızanın oluşmasında etkin hale dönüştürür. Geçmişin kolektif bellekte canlı tutulması kurumlar ve ritüeller ile bir koza titizliğinde örülür. Burada kolektif bellek toplumu bir arada tutmak için işler ve bu bellek içinde yeniden konumlandırılan kahramanlar, epik olaylar veya etnik gruplar duygusal dayanışmaya hizmet eden sembol ve mitlere dönüşür (Smith ve Riley, 2016:117,118). Le Bon'a göre kitleyi meydana getiren bu dayanışmadır. Bireylerin farklı yaşam tarzlarına, kültüre ya da işe sahip olması önemli değildir, kalabalık olma durumunun yarattığı kolektif ruh her türlü farklılığı bastırmak için yeterlidir. Çünkü bazı fikirler ancak kitle halinde ortaya çıkar. Bu açıdan kitlenin kolektif belleği kalabalıkların zaman ve mekân farkı gözetmeksizin birbirine bağlanması ile kurulur (Pektezel, 2014:211).

Milliyetçilik içinde sembolleri ve mitleri canlı tutan ritüeldir. Etkin sembollerin doğru şekilde manipüle edildiği ve bir düzen içinde coşkuyula karıştığı ritüeller, milli değerlerin istikrar kazanmasında ve sembollerin bireylerin anlam dünyasında birer mesaj olarak karşılık bulmasında aktif bir kurumdur (Douglas, 2018:58). Bu çerçevede değerlendirildiğinde milliyetçilik müşterek bir anlatının, ortak bir belirsiz ufkun, bugünün tasvirinin ve gelecek umudunun ortak bir semboller dünyası ve mitoloji etrafında paylaşılmasıdır (Berardi, 2012:65). Aynı topluluğa üye bireylerin ortak anılarının ve idrak yığınlarının varlığı, birbiriyle anlaşılabilen ve iletişim kurabilen bir topluluğun inşasında önemlidir. Ancak bu tarz homojen bir ideolojik toplum mümkün değildir. Bu yüzden de toplumsal idrak bir devinime ihtiyaç duyar (Park ve Burgess,2017:46). Bu devinimi

işler kılan ise milliyetçi söylemin kurumsallaşmasıdır. Başka bir ifadeyle sembollerin ve mitlerin bugüne içkin yeni yorumlaması, ritüel ve tekrar ile milliyetçiliği toplumsal bütünü için çoğunluğu için hegemonik bir kod haline dönmüştür.

B. Kürt Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi

Kürt milliyetçiliği II. Abdülhamid döneminde kültürel bir milliyetçilik olarak başlar ve 1914 sonrası dönemde siyasi bir milliyetçiliğe doğru kırılma yaşar (Erdem, 2020:361). Tarihsel ve toplumsal açıdan Kürt milliyetçiliği köken olarak birbiriyle çatışan iki ayrı toplumsal tabakadan beslenmiştir. Bir tarafta kırdan kente eğitim için gelen yaşı görece daha küçük olan eğitilmiş gençler, diğer tarafta ise aşiret düzeni içerisinde tarıma dayalı bir ekonomide töresel kültürel değerler altında yaşayanlar. Bu iki kesim dönem dönem birbirine yakınlaşmışsa da son tahlilde özellikle milliyetçi ideolojiyle çatışan aşiret düzeni bu yakınlaşmayı kısa süreli ve temelsiz bir noktada tutmuştur. Yine PKK ideolojisinin aşiretleri toplumsal hegemonyanın işbirlikçisi olarak görmesi, aşiretler ve PKK arasında homojen bir Kürt milliyetçiliğinin inşasını engellemiştir. Ayrıca bazı aşiretlerin tarihsel olarak devletle kurduğu organik ilişki ve köy koruculuğu sistemi, aşiretlerin bir kısmının terör örgütü PKK'ya karşı mesafe almasına sebep olmuştur. Eğitilmiş gençlerin bir kısmı ise özellikle 1970'lerin ikinci yarısından itibaren silahlı mücadele yöntemleri üzerinde odaklanmaya başlamış ve Kürt milliyetçilerinin bir kısmı ideolojik reflekslerine PKK terör örgütünde karşılık bulmuştur. Bu yakınlaşmada iç faktörler kadar, dönemin tüm dünyada etkisini gösteren *gerillacılık*¹ algılamasının da önemli etkisi olmuştur. Ancak tüm Kürt aydınlarının silahlı mücadele yanlısı olduğunu söylemek de doğru değildir. Başta Kemal Burkay olmak üzere soldan sağa birçok Kürt aydın silahsız bir mücadeleyi savunmuş ve PKK ideolojisinin karşısında durmuştur.

Aşiretlere daha yakından bakıldığında Osmanlı'dan günümüze aşiretlerin genellikle devletten yana konumlandığı görülmektedir. Özellikle II.

¹ Başta Vietnam'ın küresel güçlere karşı başarısı ile Ho Chi Minh ve Küba'da Che Guevara gibi figürler tüm Dünyada gerillacılığı romantik bir eylemlilik içinde sunmuş ve ayrılıkçı hareketleri bu gerillacılık fikri yönünde motive etmiştir.

Abdülhamid döneminde kurulan *Hamidiye Alayları* bölgede güven ve istikrarı uzunca bir süre teminat altına almıştır (Erdem, 2020:357). Diğer taraftan Kürt aşiretleri arasında geleneksel olarak var olan çatışmalar da Kürt isyanları döneminde dahi aşiretlerin birbirleriyle çatışmasına neden olmuştur. Bu durumu Rus Kurmay Yüzbaşı Auryanof şu şekilde anlatmaktadır; "...*Kürt* aşiretler düşmanla savaşmak yerine birbirleriyle savaşıyorlardı..." (İsmail Beşikçi'den aktaran Türkali, 2005:44). Ancak aşiretler özellikle Cumhuriyet Dönemi sonrası isyanlarda kitleleri harekete geçirme noktasında zaman zaman milliyetçi söylemleri (Kürt kimliğini) kullanmıştır. Aşiretler devletle olan ilişkide her ne kadar milliyetçiliği araçsallaştırırsa da burada aşiret kimliği çoğu kez Kürt kimliğinden daha baskın bir karaktere sahip olmuştur. Bu yüzden de aşiretler ile kentli aydın kesim arasında bir kutuplaşma her zaman belirgin bir şekilde gözlemlene gelmiştir (Bruinessen,1995:299).

Bu iki toplumsal tabaka Kürt milliyetçiliğinin gelişiminde de iki yönlü bir seyre sebep olmuştur. Öncelikle Kürt milliyetçiliği bir yandan tabii olduğu Osmanlı İmparatorluğu daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti ile genellikle uzlaşmacı bazı dönemlerde ise çatışmacı olan git gelli bir ilişki üzerinde ilerlemiş olsa da Kürt milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında bu ilişki tek etken değildir. Çünkü ilk dönem Kürt isyanları bölge halkı üzerinde Kürt kimliği algısının oluşmasında etkili olsa da genellikle beylerin kontrolünde ve yönlendirmesinde olan ve içinde çok az milliyetçi ton barındıran isyanlardır. Bu yüzden isyanlar kadar edebiyatın da Kürt milliyetçiliğinin inşasında önemli bir diğer unsur olduğu unutulmamalıdır. Ahmedî Hani'ye (Ahmedê Xani) kadar uzanan Kürt edebiyatı ile gelişen ve mit yoluyla canlı tutulan Kürt kimliği hem isyanların hem de edebiyatın etkisi altındadır. Kürtler arasındaki toplumsal tabakalaşma da görülen düalizm, bir yönüyle bu açıdan burada da görülmektedir. Ancak bu ikili süreç zaman zaman birbiriyle kopuk bir seyir izlese de tarihsel olarak bazı dönemlerde kesişmiş ve birbirini destekler bir görüntü sergilemiştir. Özellikle Kürt milliyetçiliği Hani'yenin oldukça erken dönemde *Mem û Zîn* eserinde kaleme aldığı Kürtçe şiirler, modern dönem Kürt milliyetçiliğinin inşasında sıklıkla kullanmıştır.

Bu iki yönlü gelişimi alt başlıklarına ayırırsak, birinci yönde özellikle Kürt isyanları ve askeri darbeler döneminde yaşanan toplumsal gerilimler

ve bu gerilimler sonrasında inşa edilen semboller oluşturmaktadır. Bu isyanlar ve darbeler dönemi Cumhuriyet dönemi Kürt milliyetçiliğinin oluşumunda önemli etkiye sahip olmuştur. İkinci yön açısından baktığımızda ise milliyetçiliğin ilk aşamasını oluşturan aydın zümre ile karşılaşmaktayız. Özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde zaman zaman kesintiye uğrasa da güçlü gazete ve dergiler yoluyla Kürt milliyetçiliğinin zemini atılmış ve dil, milliyetçiliğin araçsallaşması yönünde edebi olarak canlı tutulmaya çalışılmıştır. Kürt milliyetçiliğinin bu iki yönlü seyri birbirini destekleyen ve besleyen bir süreçle Kürt milliyetçiliğinin sembollerini ve efsanelerini de tahkim etmiştir. Özellikle milli bir bilincin oluşmasında ve bu bilinç ile kitleleri harekete geçirme noktasında Kürt intelijansiyası sembol ve mit üretme açısından bazı çalışmalar yapmıştır.

Kristeva kimliğin inşasında yabancıya ötekiyi temsil etme gücüne vurgu yaparak, güçlü yabancıya karşı biz duygusunu motive etmenin kimliklerin temsilinin kurumsallaşmasının temelini oluşturduğunu savunur (Morley ve Robins, 2011: 48). Bu çerçevede süreç içerisinde Kürt milliyetçiliği kendi kimliğinin inşasında Türk milliyetçiliği ile önemli bir etkileşim içinde olmuştur. Kürt milliyetçiliği diğer bütün millet inşası süreçlerinin başvurduğu biz – öteki ayırımına başvururken, Türk kimliğini ötekiyi temsil eden bir sembol olarak kullanılmıştır. Bu ayırım ise doğal olarak Türk milliyetçiliği karşısında Kürt milliyetçiliğini beslemiştir. Bu yüzden de süreç içerisinde Türklere karşı Kürt milliyetçiliğinde pozitif biz algısı, yerini aşama aşama negatif ötekilere bırakmıştır (Oran, 1996: 36). Ancak ironik olarak bu karşıtlık birçok benzerliği de beraberinde getirmiştir. Kürt milliyetçilerinin etkili derneklerinden Xoybun dergisi yayınlarında; Türkleri barbarlığın merkezine koyarken, Kürtleri de bu seviyeye indirmekle suçlamıştır (Aynı bakış açısı daha oryantalist bir ele alınış ile Türk milliyetçilerinin bakışlarında da Kürtlere karşı gözlemlenmiştir). Yine benzer şekilde Kürt milliyetçileri bir kültürel mitos yaratma teşebbüsü örneği olarak öteki olarak inşa ettikleri Türklere kıyaslandığında, Kürtlerin tarihin önemli milletleri arasında yer aldığını ve dünya medeniyetine önemli katkılar sunması açısından Türklere daha ileri olduklarını iddia etmişlerdir (Türk milliyetçiliği de özellikle Cumhuriyet sonrası politikalarında bu yönde iddiaları kullanmıştır). Daha pek çok örnekle de desteklenebilecek bu yönetsel ve söylemsel benzerliklerden anlaşıldığı üzere Kürt milliyetçiliği, milliyetçilik

serüveninde Türk milliyetçiliğinden önemli ölçüde beslenmiştir. Halbuki uzun bir tarihi süreçte birlikte yaşamış insanlar zaten benzer kültürel geçmişte birlikte yaşamıştı.

Milliyetçi Kürt hareketi 1920'lerin başında Türkiye'deki pozitivist düşünceden önemli oranda etkilenmiştir. Her ne kadar özellikle kırsal kesimde yaşayan Kürtler için din ve gelenek başat konumda olsa da Kürt aydınları için Türk aydınlar gibi batılı dünya tasavvuru öncelikli bir konuma sahiptir. Bu yüzden de yukarıda bahsettiğimiz gibi Türk milliyetçiliği ile benzerlikler Kürt milliyetçiliğinde kendini fazlasıyla hissettirir. Bozarslan'ın ifadesiyle Kürt tarih yazımı Türk tarih yazımının metodoloji ve postulatlarını sorgulamaktan ziyade, onun bir taklidi mahiyetindedir (Bozarslan, 2002: 851). Bu duruma Nuri Dersimi'nin *Kürdistan Tarihinde Dersim* kitabında Atatürk'ün gençliğe hitabesine benzer şekilde Kürt gencine seslenmesi de önemli bir örnektir. Yeni Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden dönemde en önemli devrimlerin başında gelen harf devrimi ve devamında Türk dil çalışmaları da benzer şekilde Zinor Silopi'nin çalışmalarında karşılığını bulur. Silopi kitabında Kürt dilini binlerce yıllık geçmişle en saygın ve güzel dil olarak niteler (Bozarslan,2002: 852). Mesut Akyol ise Öcalan'ın konuşmalarında Türk kurtuluş hareketine referansta bulunduğunu ve Öcalan'ın "*Türkler ve Kürtlerin o gün (Kurtuluş Savaşı) beraber yaptıklarını... Neden bizde yapamayalım?*" (Marcus, 2017: 91) diyerek, Kurtuluş Savaşını Kürt milliyetçiliği üzerinden endoktrinasyon sürecine dâhil ettiğini ifade etmiştir.

Her millet saygın ve köklü bir geçmişe referans göstermek zorundadır ve bu zorunluluk bir milletin kendisini inşa sürecinde önemli bir moral anlama sahiptir. Birçok örnekte olduğu gibi Kürt milliyetçiliği de kendisini tarihsel olarak uzunca bir geçmişe yayılan bir kökene dayandırmaya çalışmıştır. Buna göre yapılan kökenlendirme, kendi içinde oldukça çeşitlilik göstermekle birlikte Öcalan köken ile ilgili sınıflandırmayı şu şekilde sunmuştur;

"...Etnisitenin ana doğuş yeri olarak Kürdistan'ı belirlemek gerçekçi bir yaklaşım olabilir. Neolitik devrimin en gelişkin ve en eski merkezlerinden birisi olması, halen etkili olan etnik yapıların izahını kolaylaştırır. Kürt toplumu belki de tarihte en eski ve yoğun yaşanan bir etnik topluluklar mozaiğidir..."

(Öcalan, 2004:196). Bu sınıflandırmada görüldüğü gibi Öcalan tarihsel olarak uzak bir geçmişle kurduğu bağ ile Kürtleri üstün bir millet olarak tasarlamıştır. Birçok milliyetçi akımda gözlemlenen kültürel rölativizm bu açıdan Öcalan'ın söylemlerinde de görülmektedir.

Kürt milliyetçiliğinde önemli bir diğer başlık isyanlardır. Kürt milliyetçiliğinin olgunlaşmasında isyanlar güçlü bir etkiye sahip olmuştur. Ancak isyanlar da homojen bir görünüm arz etmemektedir. 19. yüzyılın Osmanlı yönetimi altında ortaya çıkan Kürt isyanları temel olarak reform politikalarına karşı bir duruşa denk düşmektedir. Bu kapsamda özellikle devlet ve toplum hayatında yapılan ıslahatların Kürt gruplar arasında hoş karşılanmadığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin reformları merkezileşme arzusunun dışı vuran hukuksal metinleriyle birlikte özerkleşmiş bir habitusta yaşam pratiklerini oluşturmuş Kürt aşiretler arasında merkezi otoriteye karşı ilk huzursuzlukları besleyen durum olmuştur. Devletin merkezileşmesini bahane eden bu ilk feodal ayaklanmalarda Kürtçülük faaliyetleri konusunda sonraki dönemlerde de etkin rol oynamış iki aile başı çekmiştir. Bu aileler; Bedirhan ve Şeyh Ubeydullah'dır. 1840'lı yıllarda devlet kurma girişimi olarak da değerlendirilen Bedirhan isyanı milliyetçilik akımından etkilenen bir isyan olmakla birlikte aslında devletin egemenliğinin artışına yönelik bir tepkiye dayanmaktadır. Şeyh Ubeydullah isyanı ise Kürt halkı kavramlaştırması ile birlikte etnisite vurgusunu ön plana çıkararak bir yapıya dayanmıştır. Kurtuluş Savaşı esnasında gerçekleşen Kürt ayaklanmalarının başında ise, Kürt Teali Cemiyeti'nin organize ettiği Koçgiri isyanı gelmektedir. Koçgiri isyanı, Cemiyetin aktif üyesi Doktor Nuri Dersimi tarafından bölgedeki Kürt gençlerinin örgütlemesi ile ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2008: 280). Ancak bu isyanın dışında Kurtuluş Savaşı boyunca Kürt grupların önemli bir kısmının Milli Mücadele safılarında yer aldığı, yine bir kısmının Birinci Mecliste aza olarak temsil edildiği ortadadır. Yine bu dönemin Kürt siyaset ve düşünürlerinde ekseriyetle Türk devletinden kopma gibi bir ideal ya da düşünce bulunmamaktadır (Tanyol, 1993:44).

Cumhuriyetten sonraki yıllarda ortaya çıkan isyanlar ise hem milliyetçi hem de dini içeriklere sahiptir. Özellikle Şeyh Sait isyanında din motifi önemli rol oynamıştır. Cumhuriyet döneminde çıkan bir başka Kürt isyanı ise 1929-30 yıllarında cereyan eden Ağrı Dağı isyanıdır. Ağrı Dağı

isyanı içerik ve yapı olarak daha milliyetçi bir öze ve dile sahiptir. Bu isyan, Suriye topraklarında kurulmuş olan ve uzunca yıllar Kürtçe dergiler çıkar- mış olan Hoybun hareketi tarafından örgütlenmiştir. Son büyük kitlesel isyan da 1937'deki Dersim isyanı olmuştur. Bu isyan özellikle bölgedeki irili ufaklı isyanların devlet otoritesi tarafından bastırılması ve merkezi oto- ritenin bölgede nüfusunu arttırması ile Osmanlı'dan beri bölgede görece özerk konuma sahip feodal yapıların menfaatleri aleyhinde bir sürecin orta- ya çıkmasından duydukları huzursuzluktan kaynaklanmıştır. Seyyid Rıza liderliğinde organize olan Haydaran, Bahtiyar, Yusufhanlı gibi aşiretlerin desteğiyle başlatılan bu isyan da bastırılmıştır (Çay, 1993: 419). Belirli bir tarihsel dönemde gerçekleşen bu ayaklanmalar ile birlikte bölgede uzunca bir süre herhangi bir ayaklanmanın olmadığı bir huzur dönemi başlamıştır. Ancak bu isyanlar sonraki nesillere sembolik anlamlar ve efsaneler şeklinde akan söze ve yazıya dayalı bir kültürel ve ideolojik kod olarak Kürt ulusal bilincinin yayılmasında önemli rol oynamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden dönemde devletin üniter yapı- sında Türk kimliği vurgusu ile beraber aratan sekülerleşme eğilimi, Kürt- lerle Türkler arasında var olan önemli bir bağın kopmasına sebep olmuş- tur. Bu bir yalnızlık hissetme duygusudur. Dinin merkezi konumunu kaybetmesi ile birlikte Kürtler için Türkiye'nin bir parçası olmak anlamını önemli ölçüde yitirmiştir. Özellikle Cumhuriyetin seküler devlet ve millet anlayışı ile jakoben modernleşme çabaları kırsal kesimlerin önemli ortak paydası olan din konusunda Türklerin bir kısmında oluşan hayal kırıklığı- nı doğudaki Kürtlerde de oluşturmuştur (Yayman, 2011: 41).

İsyanların dışında Kürt milliyetçiliğinde önemli role sahip olan bir un- sur da Kürt entelijansiyası önderliğinde ortaya koyulan yazılı eserlerdir. Bu kapsamda Kürdistan Gazetesi² ve Jîn Dergisi ilk dönem Kürt hareketlerinin önemli yazılı yayın organlarıdır. Kürdistan gazetesi 1898 tarihinde Kürt kimliğine ilişkin ilk yazıların yayınlandığı yayın organı olması açısından ayrıca önemlidir. 1918-1919 arasında yayımlanan Jîn Dergisi ise temelde Kürt ve Kürdistan kavramları etrafında bir yayın politikasıyla örgütlemiştir

2 Gazetenin ilk 5 sayısı 1898'de Kahire'de Mikdat Mithad Bedirhan tarafından, diğer sayıları ise Ce- nevre ve Londra'da yayımlanmıştır (bknz. Erdem, T. (2020). Kürt Milliyetçiliği. *Milliyetçilik* (Ed. T. Erdem). Otorite Kitap,368).

ve Türkçe olarak yayımlanmıştır. Derginin amacı Siverekli Hilmi'nin *Kürt Gençliğine Hitap* başlıklı yazısında şöyle özetlenmiştir; “*yüzyıllardan beri ihmal edilen Kürt halkının tarihsel yaşamına, ulusal haklarına, edebiyat ve sosyolojisine ilişkin yayında bulunmak*” (Özcan, 2007:103). 25 sayı yayınlanan dergi ciddi tartışmalara yer vermiştir. Ancak dönemin koşulları ve Kürt halkının genelinin konuya dönük ilgisindeki isteksizlik, bu derginin etkisinin oldukça sınırlı bir çevrede kalmasına neden olmuştur. Jîn dergisi bu yönüyle aslında milliyetçi ve ayrılıkçı fikirleri yaymaya uğraşan Kürt aydınlar tarafından kurulan Kürt Teali Cemiyetinin yayın organı gibi çalışmıştır (Bozarlan, 2005: 204).

1960'lı yıllara gelindiğinde Kürt milliyetçiliği sol yapılar içinde kendisine zemin bulmaya başlamıştır. Ancak ilerleyen dönemde bu zoraki evlilik zorunlu olarak sona ermiştir. Çünkü her ne kadar Kürt hareketi sosyalist bir ideolojiye sahipse de özünde her zaman etnik unsurlara dayalı milliyetçi bir anlayış olmuştur. Bu ideolojik ön kabul Kürt sol grupların, ana sol akımlardan ayrılmasına ve silahlı marjinal yapılarda güç kazanmasına sebep olmuştur. Kürtlerin sol gruplarla ilişkisi de aslında belirli bir pragmatizme denk düşmektedir. Bu dönemde özellikle bölgede açıktan bir Kürt milliyetçiliği tepki çekeceğinden, milliyetçi hedefler sol argümanlarla gölgelenmiştir (Yanmış, 2017:179). Ayrıca bu ittifakın bozulmasında Türk solunun Kürt kimliğine yönelik olumsuz tavrı da etkili olmuştur.³ Yine bu dönemde sol çevrelerde etkili olan Hecter'in iç sömürgecilik kavramlaştırması sol ile kurulan ittifakla olan çatlakları derinleştirmiştir. Sol örgütlerin anlayışında sömürü, Batılı devletlerin Türkiye'ye karşı giriştikleri ekonomik bağımlılıkla ilişkiydi. Ancak Kürt sol aydınları süreç içerisinde Türklerinde ülke içerisinde Kürtleri sömürdüğünü ve Hecter'in iç sömürgecilik olarak tanımladığı sürecin gerçekleştiğini savunmaktaydı. Ancak bu görüş Türkiye'nin o günkü ekonomik verileri ve bölgelere yapılan devlet yardımı oranlarına bakıldığında pek gerçekçi gözükmemektedir. Yine ekonomist Halil Berktaş da iç sömürü iddiasına katılamamaktadır. Berktaş bu iddiaya şöyle cevap vermektedir; “*ben Kürtlerin yaşadığı bölgelerin sömürge*

3 Türkiye'de sol hareketler de kendi içerisinde milliyetçi bir söyleme sahiptir. Bu açıdan sol örgütlerin temel hedefi bağımsız Türkiye'dir ve bu bağımsızlığın önündeki engel feodal düzene yaslanmış kapitalizmdir. Bu açıdan Türk solu Kürtleri bu feodal yapının etkisini kırmakta zorlanan ve kabaca cahil olarak niteleyen aşırı modernist bir yaklaşıma sahip olmuştur.

olmadığını dün de savundum bugün de savunmaktayım. Kürtlerin haklarını savunmak adına illa sömürge koşullarının olması gerekmemektedir” (Berktaş, 1991: 81).

1980 sonrası dönemde ise Kürt milliyetçiliği terör örgütü PKK'nın etki ve nüfusu altına girmiştir. Özellikle bölgede propaganda araçlarına hâkim olan örgüt, devlete ve bölge halkına karşı kullandığı şiddete dayalı yöntemlerle sağladığı avantaj ile kendisini bölge halkı üzerinde bir iktidar alternatifi olarak dayatmıştır. Bu dayatmada ise güç kullanımı suretiyle Kürt milliyetçiliği radikalleştirilmiştir. Bu bağlamda Kürt milliyetçiliği tarihsel bunalımlar, ekonomik sıkıntılar ve askeri darbe dönemlerinde devletin bazı yanlış politikalarını istismar edilerek sembolleştirilmesi ile aşırı milliyetçi grupların etkisi altına girmiştir. Böylece PKK'nın işi kolaylaşmış ve milliyetçilik kanlı bir çatışmanın anahtarı olarak kullanılabilmiştir.

C. Kürt Milliyetçiliğinde Semboller ve Mitler

Bir milletin inşasında ve millet bilincinin aşılmasında semboller, ortak yazılar ve acılar önemli yer tutar. Özellikle modern dönemde ilk örneğini Alman milliyetçiliğinde bulan bu durum, sonraki dönemde birçok milletleşme sürecinde milliyetçiliğin başvurduğu bir araç haline gelmiştir. Alman milli uyanışına neden olan Prusya-Fransa savaşı ve bu savaşın yıkıcı etkisi ile Sanayi Devriminin ve sömürgeciliğin hızlı gelişiminin pozitivist etkisi Alman romantizmini filizlendirmiştir. Bu bakış açısı, milli uyanış ve Alman ırkının üstünlüğü bağlamında Alman birliğinin kurulması sürecine giden yolda anahtar bir rol üstlenmiştir. Diğer taraftan Gellner'in vurguladığı gibi milliyetçilik efsaneleri alt üst ederek bağamlarından koparmak suretiyle, yeni bir kitle kültürünün inşasında bu efsaneleri mitleştirerek kullanır (Gellner, 2013: 217). Böylece geçmişe dönük hatıralar belirli bir amaç için uyandırılır, yeniden dizayn edilir ve bireylere efsaneleştirilerek aktarılır. Kürt milliyetçiliği de bu açıdan birçok sembolleştirme ve mitleştirme sürecinin etkisinde gelişmiştir. Bu gelişme sürecinde ise çeşitli tarihsel figürler, efsaneler ve semboller referans olarak kullanılmıştır. Süreç içerisinde bayrak, marş gibi milli semboller de bu sürece dâhil edilmiştir. Ancak bu çalışmada bu somut sembollerden ziyade bir dönemsel vaka ola-

rak *Diyarbakır Cezaevi* ve terör örgütü PKK'nın lideri *Apo'nun* sembolleştirilme süreci milliyetçilik çerçevesinde değerlendirilmiştir. Diğer taraftan Kürt milliyetçiliğinin inşasında efsanelerin mitleştirilmesi ile milliyetçilik arasındaki ilişkinin izleri, Demirci Kawa efsanesi ve Nevruz kutlamaları bağlamında birer milliyetçi mit olarak incelenmiştir.

1) Kürt Milliyetçiliğinde Semboller

Milliyetçilikler kendilerine anlam kazandıracak sembollere ihtiyaç duyar. Bu açıdan Kürt milliyetçiliği de bazı olayların ve kişilerin sembolleştirilmesi yoluyla kendi milliyetçiliğini inşa etmek istemiştir. Ancak bu inşa daha önce belirttiğimiz gibi Türk milliyetçiliğiyle de benzerlikler göstermektedir (örneğin Dımdım Kalesi direnişi ile Kürşad'ın Çin sarayını basması hikâyeleri benzer milliyetçi kahramanlık olaylarıdır). Kürt milliyetçiliği ile semboller arasındaki ilişki çoğu milliyetçilikte olduğu gibi geniş bir havuza sahiptir. Bu yüzden çalışmada sadece *Diyarbakır Cezaevi* ve *Apo* birer sembolleştirme nesnesi olarak milliyetçilik etrafında ele alınmıştır.

a) *Diyarbakır Cezaevi*

1980- 84 arasında yaklaşık beş bin mahkûmun kaldığı *Diyarbakır Cezaevi* askeri darbe dönemi boyunca birçok acı deneyime şahitlik etmiştir. Özellikle askeri cuntanın tüm ideolojileri büyük bir baskı altına aldığı ve sağdan sola her fikri hapsedtiği bu dönem, Kürt milliyetçisi için aksine ideolojik bir doğuşa neden olmuştur. Acılar herkes için geçerlidir ve bu dönemde Türk milliyetçileri de Mamak gibi hapislerde aşırı kötü muamelelere maruz kalmıştır. Neredeyse kötü muamele merkezi işlevi gören *Diyarbakır Cezaevinde* yaşanan deneyimler, yaşamı orada son bulanlar için de yaşamına travmalar, psikolojik ve fiziksel hasarlar ile devam edenler için de tarifi zor acıları hafızalara kazımıştır. Bu kötü hafıza uzunca sayılabilecek bir suskunluk döneminin ardından, *Diyarbakır Cezaevindeki* kötü muameleyle tanık olanların, Türkiye'de artan özgürlük ortamı ve askeri idarenin sivil otoriteye geçmesi ile yaşadıkları acı olayları anlatmaları, sadece Kürtler arasında değil, Türk kamuoyunda da derin bir etki yaratmıştır. *Diyarbakır Cezaevi* bu açıdan duvarlarının dışına akıttığı acılar ile birlikte bölge

insanın devletle olan ilişkisinde zayıf olan bağları koparma noktasına getiren sosyo-psikolojik bir sürece neden olmuştur. Birçok düşünürün göre Cezaevindeki uygulamalar, Kürtlerin PKK'ya katılımlarını arttıracak bir etki yaratmıştır.

Diyarbakır Cezaevi 1980 sonrası Kürt hareketinin, özel olarak da terör örgütü PKK'nın gelişiminde önemli unsurlardan birisi olmuştur. Özellikle cezaevindeki intihar eylemleri cezaevinde yaşananların sembolik bir anlam ile yeniden üretilmesine neden olmuştur. PKK'nın birçok itirafçısından sıklıkla duyulabileceği gibi örgüte katılımı cezaevindeki kahramanlık hikâyeleri ve kendini feda edenlerin birer sembole dönüştürülmesi önemli bir psikolojik etki sağlamıştır (Marcus, 2017: 96,97). Mazlum Doğan ve bedenlerini birbirine bağlayan dörtlerin kendilerini ateşe vermesi ile Kemal Pir ve arkadaşlarının ölüm orucuna yatması, sembolleşen direniş pratiklerinin öne çıkan önemli figürleri olmuştur. Sonraki süreçte Özgür Halk *Dergisinin* birçok sayısında Mazlum Doğan modern Demirci Kawa olarak sunulmuş ve geçmişle bugün arasında sembolik bir köprü kurulmuştur (<http://www.binboga.org/ates-icerisinde-celiklesen-irade-mazlum-dogan/>).

Kitlesel tutuklamalar ve kötü muamele dolayısıyla devlete yönelen hınç, intikam saldırıları için önemli bir zemin yaratmıştır (Marcus, 2016:12). Bu kapsamda Diyarbakır'daki uygulamaların, ulusal ayrılıkçı fikirlerin kristalize olmasında ve bu kuşak Kürt gençlerinin radikalleşmesinde, bir kısmının da bağımsız bir Kürt devleti kurmak amacıyla 1984 yılında silahlı mücadele başlatan terör örgütü PKK'ya katılmasında önemli rol oynadığı çoğunlukla ileri sürülmektedir. 1980 darbesi ve onun soğuk yüzü Kürtler arasında bir abluka algısının yaratılmasına katkıda bulunmuş ve onları geleceklerinin Türk devleti tarafından baskı altında tutulduğu ve sınırlandırıldığı düşüncesine sevk etmiştir (Yıldız, 2001:12). Darbeci yönetimin aşırı politikaları, Kürtleri bağımsız bir Kürdistan'ın kurulması için ulusal silahlı mücadeleye iterek tam da engellenmek istenene katkı yapmıştır (Zeydanlıoğlu, 2009: 7).

Darbe öncesi dönemde Kürt eylemciler daha çok sol fikirlerin etkisi altında sınıf mücadeleleri üzerinden devleti algılayan, darbe sonrası özellikle Diyarbakır Cezaevi uygulamaları sonucunda Kürtler kimlik eksenli

bir anlayışa kaymıştır. Cezaevi, Kürtlerin devletle serüveninde bir kopuşa neden olmuştur. Köylerde efsaneleştirilerek anlatılan olaylar ve devletin bu efsaneleştirme ile şeytanlaştırılması süreci PKK tarafından kendi insan gücünü oluşturmada acımasız bir şekilde kullanılmıştır. Diğer bir anlamıyla Diyarbakır Cezaevinin şartları ve uygulamaları ile her birey üzerinde bıraktığı psikolojik etki süreç içerisinde bölgede yaygınlaşarak sosyolojik bir boyut kazanmıştır. Sosyolojik bir tabanda karşılık bulan bir intikam duygusunun sembolü olarak Diyarbakır Cezaevi bu açıdan Kürt toplumsal bilincini dönüşüme uğratmış, Kürt kimliğinde darbe sonrası süreçte Kürt milliyetçilerini bir araya getiren şey bu ortak acılar kullanılarak inşa edilmiştir.

b) Apo

Diyarbakır Cezaevi süreci ve bütün dünyada etkili olan ayrılıkçı hareketler zaten tohumları 1970’li yıllarda atılan silahlı mücadele arzusunu Kürt milliyetçilerinin bir kısmı üzerinde gün geçtikçe arttırmıştır. Bu dönemde darbenin etkisiyle birçok örgüt liderinin tutuklanması ile sol örgütler zayıflamış ve yine aynı dönemde birçok Kürt için önemli bir lider olan Mustafa Barzani toplum nezdinde ve siyasal alanda küçük düşmüştür.⁴ Bu süreçte tutuklanmayarak Suriye’de kalan terör örgütü lideri Öcalan ise PKK’yı intikam isteyen Kürt milliyetçileri için cazip bir liman haline dönüştürmüştür. Aslında bu dönemde aşırı Kürt milliyetçileri için dışarıda fazla bir seçenekte bulunmamaktaydı. Özellikle Kürt milliyetçilerinin bir lider arzusu; Apo’nun putlaştırılarak sembolleştirilmesi süreci ile tatmin edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Aşırı Kürt milliyetçiliği kahraman idoleştirmesini Öcalan üzerinden işleme sokmuştur. Bu durum sistemli ve organize bir sembol üretme süreci ve ideolojik bir dil ile desteklenmiştir.

Apo sembolünü oluşturan etmenler temelde birbiriyle zıt iki psikoloji ile doğrudan ilgilidir. Bunlardan ilki devlete olan hınç, ikincisi ise örgütün kendi iç hiyerarşisinde yaratılan korkudur. Bu iki psikolojiyi açacak olur-

4 1971 yılında imzalanan Otonomi Anlaşması ve devamında gelen ABD desteği Barzani’yi bölgede siyasal bir figür olarak öne çıkarmıştır. Ancak daha sonra bu desteğin geri çekilmesi ile Barzani Irak hükümetine direnemeyerek geri çekilmiş ve İran’a sığınmıştır. Bu büyük yenilgi ve geri çekilme, Barzani’nin tüm Kürtler üzerindeki liderlik iddiasını önemli ölçüde yitirmesine sebep olmuştur.

sak devlete karşı hınç tarihsel olarak yüzyıllık bir süreye tekabül etse de yukarıda Diyarbakır Cezaevi sembolünde gösterildiği üzere 1980 darbesi döneminin politikaları bu psikolojide oldukça etkili olmuştur. Ancak tek başına PKK'yı ve Apo'yu açıklamakta bu yaklaşım determinist bir çıkmaza sahiptir. Örgütün eleman bulmasında birçok farklı etmen rol oynamıştır. Bölge gençlerinin işsizlik, kan davası, zorla evlendirilme gibi sosyo-ekonomik sorunları ve tarihsel olarak biriken problemler katılımların artmasında öncelikli etkiye sahip olmuştur (Güzelgöz, 2008: 64,65). İkinci sebep ise özellikle Öcalan'ın örgüt içi infazlar ile yarattığı korku imparatorluğunun konumuna yaptığı özel atıfta saklıdır. Öcalan kendisine rakip gördüğü veya düşüncelerini ya da stratejilerini sorgulayan yol arkadaşlarını çeşitli bahanelerle infaz ettirmiştir (Marcus, 2017:197, 206). Böylece Öcalan örgüt içinde sorgulanamaz bir konum elde etmiştir. Süreç içerisinde Apo'nun bu rolü, yukarıda sayılan sebepler ve kendisinin de sahip olduğu ikna ve söylem yeteneğiyle birleşerek birçok kişi tarafından kabul edilen bir konuma evrilmiştir. HDP'li siyasetçi Ertuğrul Kürkçü'nün sözleri bu açıdan önemlidir. "...Öcalan bütün bu tezlerin kaynağıdır... Kökenini illa bir kişiye indirmemiz gerekirse bu Öcalan'dır. Bence Öcalan Türkiye devrimci hareketiyle Kürdistan devrimci hareketinin tarihsel kaderlerinin bir olduğuna inanan ve pratiğinde uygulayan bir önderdir. Bu yüzden Öcalan bileşenimizdir" (<http://www.ilkehaber.com/haber/ertugrul-kurkcu-ocalan-kurt-milliyetciligi-ve-muhafazakarligindan-rahatsiz-29545.htm>).

Örgüt üzerinde kurduğu hegemonik iktidarı kendi benliğinde de fazlasıyla içselleştiren Apo, hareketi kendinden bağımsız olamayacak bir yapıya oturtur. Apo örgütün devamlılığını kendi kişiliğinde somutlaşmış bir şekilde görür. Hasan Cemal'e verdiği bir röportajda Apo bu durumu şöyle anlatmıştır; "*Kürt halkıyla etle tırnak gibiyiz biz... Nerede bir yürüyüş varsa, Biji Apo sloganı atılıyor, PKK'lılar benden daha çok bana bağlı. Şimdi bunu nasıl inkâr edeceksin? İnkâr etsen bile kimse ciddiye almaz. Dolayısıyla bizim (aslında ben) katkımız olmadan çözüme gitmek zordur.*" (Marcus, 2017: 38). Öcalan Soğuk Savaş sonrası dönemin yeni konjonktüründe PKK ideolojisinde de önemli bir değişikliğe gitmiştir. Sol görüş içerisinde önemli bir figür olan Marx'ı önemli şekilde eleştirmiş, hatta kendisini Marx'dan daha büyük bir devrimci olarak görmüştür. Dahası kendisini Marx'ın üstünde önemli bir kuramcı olarak sunmuştur. Apo dünyayı kurtaracak yeni

düzenin ideolojisinin kendisinde olduğunu iddia etmiştir. Ancak bu ideolojik duruşunu İmralı sonrasında değiştiren Apo bundan sonra önemli ölçüde Bookchin'den esinlenerek oluşturduğu ekolojik ideoloji yaklaşımını kendi fikri olarak ortaya koymuştur (Bila, 2016:50). Bu örnekten de anlaşılacağı gibi Apo kendisini bir eylem adamı görmekle birlikte, önemli bir düşünür olarak da görmektedir. Ancak sunulan fikirler başka düşünürlerin fikirlerinin PKK ideolojisine aktarılmasından fazlası değildir. Aslında bu çok da önemli değildir, çünkü asıl önemli olan PKK içerisinde kurulan eğitim organlarındaki endoktrinasyon süreci ve PKK'ya katılan gençlerin bu fikirleri Apo'nun kutsal metinleri olarak algılamasını sağlayan psikolojik ortamdır.

Bu psikolojinin alt okumalarında karşımıza çıkan bir başka durum da Apo ile Kürt ayrılıkçıların Türkiye devletine karşı oluşturmaya çalıştıkları ideolojik kalıplardır. Apo ile birlikte örgüt propagandacıları, PKK'yı Türkiye Devletiyle mücadele edebilen bir iktidar yapısı olarak sunmaya gayret etmişlerdir. 1937 Dersim İsyanından bu yana devlete başkaldırma ve/veya itiraz etme gücünü kendisinde bulamayan bölge halkı için PKK hareketinin önemli kayıplar verse de bu inancı ve dolayısıyla desteği arttırıcı bir unsur olmuştur. Eski bir PKK itirafçısı bu durumu şu şekilde anlatmıştır; *“devlet bizi bertaraf edemedi ve insanlar bunu gördüklerinde, çağrımıza cevap vermeye başladı.”* (Marcus, 2017:138).

PKK sol tandanslı ve kendisini zerdüştlükle ilişkilendiren bir felsefeye sahip olsa da örgütün pragmatik işlevselliği ideolojik yaklaşımında da kendini göstermiştir. Örneğin Duran Kalkan'ın Bekaa Vadisindeki eğitimlerde anlattığı bazı hikâyeler çok ilginç şekilde İslami referanslar içerir. Kalkan bir konuşmasında Apo'yu şöyle anlatır; *“arkadaşlar... Biliyorsunuz Başkan Urfalıdır... Bu çok önemlidir, biliyorsunuz peygamberler hep Urfalıdır...”*; Kalkan başka bir konuşmasında ise Apo'nun Suriye'ye gidişini hicrete benzetmiştir; *“İslam'ın peygamberi nasıl Mekke'den Medine'ye göç edip güçlendiyse başkan Apo'da öyle Suriye'ye hicret etmiştir...”* Bu ve benzeri söylemler Apo'nun kendisini seküler Mesih olarak inşa etmek ve tüm örgüt üzerinde psikolojik hegemonyasını oluşturmak için her türlü ideolojiyi ve fikri kullandığını ve aslında hiçbir fikre bağlı olmadığını ve özünde sadece kendisine bağlı olduğunu ortaya koyması açısından çarpıcı örneklerdir. Aslında

Apo'nun kendisini seküler bir Mesih olarak görmesi ve dini referanslar kullanması tesadüfî değildir. Apo'nun bir televizyon kanalında “*Kadın, Erkek ve Aşk*” üzerine söyleşisindeki sözleri kendisini nasıl gördüğü ve tanımladığına ilişkin açıklamalar sunar. Apo bu söyleşide amacını şu şekilde açıklar; “*aşkı, kadını ve erkeği yeniden yarattım... Evet erkeği öldürdüm ve yeniden yarattım... Aynı şekilde kadını da güzel insan yapan benim*”; yine aynı konuşmada Apo cümlelerini şöyle devam ettirir; “*güzel insan yaratmak benim ve devrimimin asıl amacıdır... Evet ben bu açıdan tanrıyım*”. Konuşmanın ikinci bölümünde Kürt halkıyla kendisi arasındaki ilişkiyi ise şu şekilde özetlemektedir; “*Ben kendim değilim ki... Ben bütün halkım ben devrimim...*”. Bu çerçevede Apo'nun örgüt üyeleri üzerindeki seküler Mesih etkisini *Delila* adındaki kadın örgüt elemanın günlüklerinde de görmekteyiz. *Delila* günlüğünde Apo'dan şu şekilde bahseder; “*belki sizi yani okyanusu kurutmak isterler, ama okyanus asla kurumaz, çünkü o bir kere büyümüştür*”. Apo'yu bir okyanusa benzeten *Delila* kendisi için en önemli an olarak da Apo'cu kadın diploması aldığı zamanı gösterir; “*kadın olmak... En önemlisi Apocu kadın diploması almak en büyük heyecandı...*” (Cemal, 2014).

Dönem dönem örgüt içinden Apo'ya karşı itirazlar yükselse de bu itirazlar dağda oluşturulan korku ile hemen bastırılmıştır. Kendisine yönelik eleştirilere ise Apo şu şekilde cevap vermiştir; “*Önderlik tarzım asla dayatma değildir. Büyük bir inanç ve bilgelikle beslenir... Eğer bize ilgi ve saygı varsa, gerçekten ideolojik, politik ve örgütsel bir ortak yürüyüşte iddialı, kararlı ve eylemli olmak isteniyorsa, benim onlara değil, onların bana katılımı gerekir... Bu yalnız ben değil, bende dile gelen tüm bir evren, var olan insanlık ve toplumsal gerçekliğimizdir.*” (Öcalan, 2004:325). Bu savunmadan da anlaşıldığı gibi Apo kendisi dışında bir partiyi veya Kürt mücadelesini anlamsız ve gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durum olarak görmüştür ve kendisini Kürtleri yeniden yaratan bir tanrı olarak sunup buna da içtenlikle inanmış ve kendisi gibi inanmayanları ise yok etmiştir.

2) Kürt Milliyetçiliğinde Mitler

Her milliyetçilik kurucu mitlerin üzerinde yeşerir. Mitler arkaik dönemden günümüze doğüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturan

ve onlara dinsel bir yaratılışla ilişkilendirerek coşkunculuk katan olgulardır. Çünkü insan miti bilmekle nesnelere kökenini (kendi kökenini de) bilir (Eliade, 2017: 32,33). Mitler geleceğe açılan kapılar olarak içinde bir hal-kın, partinin ya da sınıfın en güçlü arzusunu taşır. Bu arzu hayatın tüm zaman dilimlerine yayılan bir döngüyle bireyin bilicine yerleşir. Mitler bireylerin tutkularını ve zihinsel aktivitelerini yeniden biçimlendirir (Park ve Burgess, 2017:108). Bu açıdan mit, yaratılmış coşkunculuk duygusu ile modern dönemde dinsel söylemin yerine etnik temelli söylemleri geçirmiştir. Böylece modern dönemde ölüme anlam kazandıran ve kitleleri mobilize eden söylemler, mitler üzerinden inşa edilmiştir. Kürt milliyetçi intelijansiyası da geçmişten bugüne referanslar içerme kapasitesine sahip birçok efsaneyi bu açıdan mitleştirmiştir. Bu kapsamda Kürt milliyetçiliğinde Demirci Kawa efsanesi ve Nevruz kutlamaları önemli bir yere sahiptir. Bu iki mitleştirme Kürt kimliğinin oluşumunun yanı sıra Kürt milliyetçiliğinin canlı tutulmasında da işlevsel rol oynamıştır.

a) Demirci Kawa

Kürtlerin kökenleriyle ilgili birçok efsane içinden üç tanesi genel olarak kabul görmektedir. Bunlar; Demirci Kawa, Bügdüz ve Saltukname mitleridir. Bu mitlerden Kürt milliyetçileri açısından ön plana çıkan ise Demirci Kawa efsanesidir. Tüm dünyadaki Türkler yanında Kürtlerin de milli bayram olarak kutladıkları Nevruz, genel olarak bu efsaneye dayandırılmaktadır. Efsaneler milliyetçi bir zihnin inşasında, bir milletin neden milletler dünyası içinde diğerlerinden anlamlı olduğunu ortaya koymada, kendi üyelerine ortak bir “biz” içinde olmanın duygusal coşkusuyla aşılama ve canlı tutmada önemli role sahiptir. Hiçbir milliyetçilik yoktur ki bu manada geçmişte pek de bilinmeyen bir zaman diliminde yaşanmış bir destana, mite yaslanmış olmasın. Alman milliyetçiliğinden Latin Amerika milliyetçiliklerine bu durum genel geçer bir olgudur. Kürt milliyetçiliğinde de durum farklı değildir. Özellikle yıllarca egemenliği altında yaşadığı Osmanlı İmparatorluğu ve İran Devletinden de eski tarihlere referans gönderen Demirci Kawa Efsanesi⁵ bu açıdan Kürt milliyetçiliği açısından olduk-

5 Efsane MÖ 612’de, Asurlu Dehak (Zuhak) isimli hükümdar ile Kawa arasındaki mücadeleyi anlatır.

ça önemlidir. Bu efsane kendilerini sakladıkları dağlardaki demiri eriterek yeniden dünyaya yayılan Türk efsaneleriyle benzerlik taşır.

Demirci Kawa, savaşçı olarak yetiştirdiği köylü çocuklar ile birlikte dağlardan inip Dehak'ın sarayını basarak zalim Kralın hükümdarlığına son vermiştir. Halkını özgürlüğe kavuşturmuş epik bir lider olan Kawa'nın cesareti ise asırlar boyu anlatılan bir hikâyeye dönüşmüştür (<http://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/aydin-engin/demirci-kawanin-newroz-ate-si-945955>). Demirci Kawa miti Kürt milliyetçiliğinin en önemli mitlelerinden biridir. Bu miti bir adım öne çıkaran unsurlar ise özellikle direniş, zalim hükümdar ve dağlarda mücadele gibi motifleriyle bugünün ayrılıkçı/terör hareketlerinin ihtiyaç duyduğu motivasyonu fazlasıyla sunmasındadır. Özellikle bu mitle PKK propagandası arasında büyük paralellikler kurulabilmektedir. PKK propagandası açısından sunulan uygun zemin ilk etapta zalim hükümdar ve onun zulmüdür. Bu zulüm PKK söyleminde karşılığını Türkiye'dir. Bu sembolleştirmenin ikinci adımı ise dağlara sığınmada kendisini gösterir. Özellikle PKK'nın gençleri iknada kullandığı dağlarda özgürlük mitosunun fikri temeli bu mitle benzerlikler taşır. Üçüncü ve son aşama ise zalim hükümdara karşı askeri eğitim ve silahlı mücadeledir. Yukarıda bahsedilen bu üçlü sıra Kawa efsanesinde ve PKK'nın eylem stratejisinde önemli benzerlikler göstermektedir.

b) Bir Milli Gün Olarak Nevruz

Nevruz, Farsça yeni (nev) ile gün (ruz) sözcüklerinden oluşmuş bir isimdir. Yılbaşı'nın ilk gününe, yeni gün anlamında Nevroz veya Nevruz denmiştir. Nevruz, toprak altındaki canlıların uykudan uyanışının günüdür. Milletlerin oluşumunda bir milletin özelliklerini niteleyen ve/veya bağımsızlık mücadelelerine eş düşen bir kurucu gün miti vardır (yoksa da kesinlikle icat edilir) ve bu kurucu gün miti Kürtlerde Nevruz'dur. Tarihsel olarak yukarıda bahsedilen Demirci Kawa efsanesine dayandırılan Nevruz⁶ yüzyıllardır bölge coğrafyasında Türkler, Kürtler ve İranlılar tarafından baharın gelişini sembolize eden bir geleneksel anlam içinde kutla-

6 Üzerinde tartışmalar olsa da. Kürt tarihçileri, Kürtlerin en eski dini olan Zerdüş'tün kitabı Zendavester'de, Firdevs'inin Şerefname'sinde, Ömer Hayyam'ın Nevruzname'sinde, Şerefxan'ın Şeref Name'sinde ve günümüzde çeşitli yazılı eserlerde Nevruz'u değişik şekillerde işlemiştir.

nıla gelmiştir. Nevruz bu açıdan her etnik kimlik için kendi yerel ortamlarında cevap oluşturan anlamları içinde barındırmıştır. Bu anlamlardan bir bölümü tarihi olaylardan, bir bölümü ise yakın dönemlerde yaşanan olaylardan üretilmiştir. Nevruz, toplumsal yaşamın canlandırıcı etkisi, geleneklerin sürdürülmesi ve ritüellerin toplumsal aktarımında aracı olması açısından bölge toplulukları için işlevsel bir araç olmuştur. Bu yüzden de Nevruz aslında hem Türkler hem de Kürtler için önemli bir bayram, şenlik olmuştur. Bu noktada bazı tarihçiler Nevruz'u Türk kültürünün bir parçası ve değeri olarak görürken; diğer bazıları bugünü Kürtlerin tarihinin bir parçası olarak tanımlamışlardır. Mitolojik değeri yüksek bu uzun geçmişe sahip bayramın birçok kültür için önemli olduğu ortadadır. Ancak Türk milliyetçiliğinin aksine bu bayram Kürt milliyetçiliği tarafından sistematik bir biçimde kullanılan bir mitolojiye dönüştürülmüştür. Bu kapsamda Türkler için gelenekten kültüre eklenen bir motif işlevini gören Nevruz, Kürtler için gelenek üzerinden tarihsel bir köken oluşturma işlevi üstlenmiştir (Tayanç,2015:3).

Milliyetçilik kuramları içinde geleneğin icat edilmesi veya milletlerin hayal edilmesi yaklaşımı Nevruz- Kürt milliyetçiliği ilişkisinde karşılığını bulmaktadır. Çünkü Nevruz, Kürt kimliğinin ana hatlarını gösteren, toplumsallaştıran ve yeniden üreten temel bir kültürel yeniden doğuş hikâyesine dayanır. Katalanlar gibi (11 Eylül milli bağımsızlık ve etnik özerklik günü), Kürtler de 21 Mart (Nevruz) gününü kendi kimlikleri ile tarih arasında derin bağlar inşa eden bir mite dönüştürmüştür. Bu noktada Nevruz icat edilmiş geleneklerin ulusla, milliyetçilikle ve ulus devlet ile ilişkisi açısından önemli bir örnektir. Bir kimlik inşası ve tarih oluşturma aracı gören Nevruz kutlamaları, Kürtlerin ulus, ulus devlet ve milliyetçilikle alakalı duygusal boyutlarıyla doğrudan ilişkili bir sosyolojiye yaslanır. Kürt kimliğinin kültürel yansıtıcısı olarak Nevruz, öncelikle kolektif bir eylemi rutinleştirmiş ve yok olmak üzere olan bir kültürün tekrar hayat bulmasını sağlamıştır. Bunun yanında Nevruz toplumsal bir etkileşim alanı sağlayarak birbirinden haberi olmayan bireylerin ortak bir hayali paylaşmasına katkıda bulunmuştur (Tayanç, 2015: 86).

Kürtlerin Nevruz ile kurduğu ilişki direniş ve başkaldırı ile ilgilidir. Kawa'nın Dehak'ı öldürmesinin Nevruz ateşi ile ilgi olduğunu savunan

Kürt milliyetçilerine göre, Nevruzun ateşi, zafer ve arınmayı simgelemektedir. Bu çerçeveden bakıldığında hikâyenin mitolojik doğası, tarihsel süreçte ideolojik bir yapının içine evrilmiş ve Nevruz tarihsel anlamından kopartılarak bir millete veya onun kültürel arzularına hizmet eden bir mite dönüşmüştür (Erdem, 2020: 360). Bu açıdan Nevruz bir yeniden diriliş tezi altında üretilerek, PKK ideolojisi için de kullanışlı bir hale gelmiştir. Bu kapsamda Nevruz o kadar anlamından koparılmıştır ki sadece bir ulus devlet kurma amacına indirgenmiştir. Tüm özgürlük, iyilik ve güzel günlerin müjdecisi olarak kutlanan Nevruz, PKK söyleminin açık hegemonyası altında 1990 öncesi kavramsal bütünlüğünden koparak paradigmatik bir değişim sürecine girmiş ve şiddetle harmanlanmış bir bağımsızlık mücadelesinin araçsal miti haline dönüşmüştür. Nevruz anlamlandırmaları; bağımsızlık, Kürt birliği, ulus ve tarihsel millet olma gibi başlıklar altında sıklıkça tekrarlanan ortak bir retoriğe sıkıştırılmıştır. Her yıl tekrarlanan bir toplumsal tapınma ritüeli olarak Nevruz, Kürt milliyetçiliğini canlı tutan bir dili inşa etmede, toplumu yeniden üretmede ve kimlikleri tahkim etmede önemli bir pratik sunmuştur. Aslında Nevruz, Kürtler için modern bir mittir ve modern mitler politik propaganda ile manipüle edilmeye açıktır. Manipüle edilmiş bir mit olarak Nevruz da bu çerçevede, toplumsal düzeni yıkma ve değiştirme hedefi ile yeniden hayal edilmiştir (Aksoy,1998:14).

Sonuç

Semboller ve mitler gündelik yaşam alanımızdan, kültürel örüntülere uzanan genişçe bir yelpazede benliklerin inşasında aktif olarak kullanılmaktadır. Modern ulus devlet döneminde ise semboller ve mitler en çok milliyetçi intelijansiya tarafından yeniden üretim süreçleriyle beraber daha seküler bir formda kullanıma sokulmuştur. Bu açıdan Kürt milliyetçiliği de sembollere ve mitlere sıklıkla başvurmuştur. Bu çalışma kapsamında belirtildiği üzere; gerçeklerin gerçekliğinden ziyade, gerçeğin sunuluşu çoğu kez gerçekten daha çok kabul görmüştür. Kürt milliyetçileri de bu bağlamda Diyarbakır Cezaevini sembolleştirmek suretiyle Kürt milliyetçiliğinin ideolojik arka planını intikam duyguları üzerinden bir eylemlilikle yeniden inşa etmiştir. Bu eylemlilik ise beraberinde bir örgütlenmeyi, bu örgütlenme de onu bir arada tutacak bir liderin üretilmesini getirmiştir. Apo figürü

bu bağlamda terör örgütü PKK içerisinde hınç ve nefreti romantikleştiren ve örgütsel birliği muhafaza eden seküler bir figür olarak konumlandırılmıştır. Bu konumlandırma süreci öncelikle korku ve şiddet ile inşa edilse de sonraki süreçte örgütün eğitim organlarında kullanılan endoktrinasyon teknikleri ile pekişerek devam etmiştir. Efsaneler, milli günler ve kahramanlık hikâyeleri, bunların hepsi veya daha fazlası, bir milli bilincin ve kimliğin oluşumunda olmazsa olmaz unsurlardır. Demirci Kawa bu noktada zulme karşı destansı direnişiyle Kürt milliyetçiliği tarafından bugün için yeniden üretilerek mitleştirilmiş ve milliyetçi dilin içine derç edilmiştir. Bu dil ötekini inşa ederken diğer taraftan kendi eylemliliğine meşruiyet kazandırmak için de kullanılmıştır. Benzer şekilde 1990 sonrası dönemde PKK'nın etkisiyle beraber Nevruz da sürekli bir ritüele dönüşerek Kürt milli bilincini canlı tutan bir mite evrilleştirilmek istenmiştir. Ancak yeniden yorumlamada ve mitler oluşturmada, Türklerle olan ortak değerlerin ve benzer hikayelerin kullanılması, ortak tarih ve kültürel birliğe vurgu yapması açısından ayrıştırıcı değil daha ziyade birleştirici olması açısından dikkat çekicidir.

Kaynakça

- Aksoy, G. (1998). *Bir Söylence Bir Tarih Newroz*. Yurt Kitap: Ankara.
- Anderson, B. (2014). *Hayali Cemaatler*. (Çev. İ. Savaşır). 7. Baskı. Metis Yayıncılık: İstanbul.
- Berardi, “Bifo”. F. (2012). *Ruh İşbaşında*. (Çev. Fırat Genç). Metis Yayınevi: İstanbul.
- Berktaş, H. (1991) Söyleşi. (Ed. M. Sever). *Kürt Sorunu Aydınlarımız Ne Düşünüyor*. Cem Yayınevi: İstanbul.
- Bila, F. (2016). İdeolojik Kodlarıyla *Kâğıt Üstündeki PKK*. Doğan Kitap: İstanbul.
- Bozarsalan, H. (2002). *Kürd Milliyetçiliği ve Kürd Hareketi (1898-2000)*. Milliyetçilik. İletişim Yayınları, 841-871: İstanbul.
- Bozarslan, H. (2005) Türkiye’de Kürt Milliyetçiliği: Zımnî Sözleşmeden İsyana (1919- 1925). *Kürt Milliyetçiliğinin Kökenleri Üzerine Çalışmalar*. Avesta Yayınları: İstanbul.
- Bruinessen, M. Van. (1995). *Kürdistan Üzerine Yazılar*. 3. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Cemal, H. (2014). *Delila Bir Genç Kadın Gerillanın Dağ Günlükleri*. Everest Yayınları: İstanbul.
- Çay, A. M. (1993). *Her Yönüyle Kürt Dosyası*. Boğaziçi İlmî Araştırmalar Serisi (Boğaziçi Yayınları). İstanbul.
- Douglas, M. (2018). *Doğal Semboller*. (Çev. Y. Alogan). İthaki Yayınları: İstanbul.
- Eliade, M. (2017). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. S. Rıfat). 2. Baskı. Alfa Yayınevi: İstanbul.
- Erdem, T. (2020). Kürt Milliyetçiliği. *Milliyetçilik* (Ed. T. Erdem). Otorite Kitap.
- Gellner, E. (2013). *Uluslar ve Ulusçuluk*. (Çev. B. Ersanlı ve G. G. Özdoğan). 3. Baskı. Hil Yayıncılık: İstanbul.
- Güzelgöz, O. (2008). *Kürt Meselesi ile Yüzleşmek*. Timaş Yayınları: İstanbul.

Hobsbawm, E.J. (2014). *Milletler ve Milliyetçilik*. (Çev. O. Akınhay). 5. Baskı. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

İnternet: <http://www.basnews.com/index.php/tr/news/kurdistan/337942>

İnternet: <http://www.ilkehaber.com/haber/ertugrul-kurkcu-ocalan-kurt-milliyetçiliği9545.html>

İnternet: <http://www.binboga.org/ates-icerisinde-celiklesen-irade-mazlum-dogan/>

İnternet: <https://cjc-online.ca/index.php/journal/article/view/603/509>

Korkmaz, C. H. (2008). *Kurtuluş Savaşı'nın İkinci Cephesi, İç İsyanlar*. Altın Kitaplar: İstanbul.

Leca, J. (1998). Neden Söz Ediyoruz? *Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev. S. İdemen). (Haz. Jean Leca). Metis Yayınları: İstanbul.

Marcus, A. (2017). *Kan ve İnanç PKK ve Kürt Hareketi*. (Çev. A. Alkan). 6. Baskı. İletişim Yayınları: İstanbul.

Morley, D. ve Robins, K. (2011). *Kimlik Mekânları*. (Çev. E. Zeybekoğlu). 2. Baskı. Ayrıntı Yayınevi: İstanbul.

Oran, B. (1996). *Kürt Milliyetçiliği: Doğuşu ve Gelişmesi*. Türkiye'nin Kürt Sorunu. Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı: İstanbul.

Öcalan, A. (2004). Bir Halkı Savunmak. (*AIHM Savunması*).

Öğün, S.S. (2000). *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik*. Alfa Yayınevi: Bursa.

Özcan, A. (2007). İmparatorluk Çökerken Yeni Bir Ulus Tahayyülü. Ankara: Lotus Yayınları: Ankara.

Özkırımlı, U. (2005). *Milliyetçilik Kuramları*. 5. Baskı. Doğu Batı Yayınları: Ankara.

Park, E. R. ve Burgess, W. E. (2017). *Asimilasyon ve Sosyal Kontrol*. (Çev. P. S. Kızılcı). han Yayıncılık: İstanbul.

Pektezel, K. (2014). Kitle ve İktidarın İnsanı Kitlenin Diyalektiği. Kitle ve İktidar. *Doğu Batı Dergisi*. Sayı:69. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik*. (Çev. B. Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.

Smith, P. ve Riley, A. (2016). *Kültürel Kurama Giriş*. (Çev. S. Güzelsarı ve İ. Gündoğdu). Birinci Baskı. Ankara: Dipnot Yayınları.

Tanyol, C. (1993). *Türkler ile Kürtler*. İstanbul: Era Yayıncılık.

Tayanç M. (2015). Kimlik Oluşturma Aracı Olarak “Nevruz-Newroz” Şenlikleri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Sayı:4, 82-89.

Türkali, V. (2005). *Özgürlük İçin Kürt Yazıları*. 3. Baskı. İstanbul: Everest Yayınları.

Uzun, T. (2003). Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme. *Kimlikler. Doğu Batı Düşünce Dergisi*. Sayı: 23, 131-154.

Yanmış, M. (2017). *Yakın Dönemde Kürtler Kimlik, Din, Gelenek*. Ankara: Grifon Yayınevi.

Yayman, H. (2011). *Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*. İstanbul: Doğan Kitap.

Yıldız, A. (2001). *Ne Mutlu Türküm Diyebilene: Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları. 1919-1938*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Zeydanlıoğlu, W. (2009). Diyarbakır Askeri Cezaevi'nde İşkence ve Türkleştirme. Torture and Turkification in the Diyarbakir Military Prison. (Der. Welat Zeydanlıoğlu, John T. Parry) *Rights, Citizenship and Torture: Perspectives on Evil, Law and the State Oxford: Inter-Disciplinary Press*, 73-92.

Extended Summary

The ideology of nationalism, which opened the door to the age of nations, found a different response in every social structure. The ideology of nationalism, which had an earlier effect in some parts of the world, emerged later, especially in developing countries. In this framework, conflicts based on nationalism resulted in negotiations in some regions, while in other regions it resulted in very costly practices of thought and action. On the other hand, nationalism that massifies a similar ideological excitement in geographies whose socio-economic levels, cultural capitals or identity definitions are quite different; It maintains a secular religious function through the symbols and myths produced in the formation of the power and legitimacy of states or ethnic groups.

The ideology of nationalism builds itself on symbols and myths that operate in a historical context. For this reason, there is a story of the first birth on which every nation is based, a bundle of symbols that inspire a strong consensus about being a nation. At this point, nationalism entered into an ontological relationship with two important instrumental phenomena (symbols and myths) in order to establish a discourse unity that takes its strength from the past and extends to the future. Thus, symbols and myths have become important elements of nationalism's response in society as an idea. Because nationalism, as a concept that corresponds to the rituals that keep symbols and myths alive in collective memory, finds its response in an order in which symbols are manipulated correctly and effectively. In this sense, rituals in which symbols are mixed with enthusiasm play an important instrumental role in stabilizing national values.

Nations build themselves through symbols and myths, and what is needed first in this construction process is to name a people. With this naming, the individual internalizes why he deserves this name and why a "we" stands between him and the other. It is the nationalist intelligentsia that directs this internalization process. The nationalist intelligentsia, which creates an ideal that will add meaning to death with the symbols infiltrating the individual's world of meaning, through promised myths; It transfers a produced discourse to the society as truth by processing the meaning/meaning in the comfortable space of symbols and myths. This

production of symbols and the use of myths observed in all nationalism processes is also seen in Kurdish nationalism. In this context, the study basically examined the role of symbols and myths in the process of becoming a nation in the context of Kurdish nationalism, one of the late nationalist movements.

The relationship between nationalism and symbols and myths plays an instrumental role in embodying the feeling of nation. However, building a nation through formed/created symbols and myths also necessitates an important cultural study. For this reason, in addition to the Kurdish rebellions, the literary works of the Kurdish intelligentsia were also emphasized in the study, and the historical development of Kurdish nationalism, which was built gradually, is presented in a historical continuity from the Ottoman period to the present. In this framework, the main axis of the study is gathered at the point of the role and importance of symbols and myths in Kurdish nationalism. In this context, the process of symbolizing Abdullah Öcalan (Apo) as a leader produced/constructed by the Diyarbakır Prison, which was exploited and/or invented by the terrorist organization PKK (Kurdistan Workers' Party) in Kurdish nationalism, was examined in this context. On the other hand, the legend of Blacksmith Kawa, which is historically considered important for Kurdish nationalism, and the mythification process of the Nevruz celebration were investigated. In addition, the role played by this mythification in the discourse and ideology of the Kurdish intelligentsia and the intersecting aspects of today's Kurdish nationalism are discussed. In this respect, the aim of the study is to reveal the transformative effects of symbols and myths on the given ethnic structure in the context of Kurdish nationalism.

However, in reinterpreting and creating Kurdish myths, the use of similar stories and common values with Turks emphasis on shared history and cultural unity shows unifications and similarities with Turks rather than separation.